

מִן הַגֵּאון רַבִּי אַבְרָהָם אֶלְקָנָה כְּהֵנָא שְׁפִירָא זְצ"ל

קדושת גגין, עליות, חלונות ועובי החומה

כתב הרמב"ם בהל' ביהב"ח (פ"ו ה"ט): "החלונות ועובי החומה כלפנים, בין לאכילת קדשים קדשים ובין לטומאה". והראב"ד תמה ממה דאיתא בפסחים (פו ע"א) אליבא דרב, דגגות ועליות לא נתקדשו, והקשו מהברייתא דהחלונות ועובי החומה כלפנים, ותירצו בדשוו לקרקע העזרה. והרי הר"מ פסק בפרק זה כרב דגגות ועליות לא נתקדשו, א"כ איך סתים דהחלונות כבפנים. וכתב הכס"מ דצריך לדחוק ולומר דסמך על מה שכתב בה"ז, דגגות לא נתקדשו אלא אם הם שוים לקרקע עזרה. וזה דוחק כמוש"כ בעצמו. ועוד קשה, דדין זה דחלונות הובא גם בפ"י ממעה"ק ה"ה, ושם לא הביא דין דגגות הסמוכות לעזרה, וקשה שוב למה סתם.

והנה לכאורה קשה על הראב"ד, דבפ"ב מהל' מע"ש הט"ז כתב הר"מ ג"כ דין זה דהחלונות וחומות העיר כלפנים, והראב"ד לא השיגו שם. ובשלמא בהל' מעה"ק י"ל שסמך על מה שהשיג כבר לענין אכילת קדשים, אבל במע"ש קשה.

ונראה, דאיתא בפסחים פו ע"א: "מחילות לא נתקדשו". וכתב ברש"י שם בפסחים וכן התוס' ביומא ד' ו' דבע"ק מותר לבוא ולשהות במחילות. וצ"ב דהרי אמרינן בפסחים שם דהא דמחילות לא נתקדשו הוא דוקא בשאינם פתוחות לעזרה, אבל בפתוחות לעזרה נתקדשו, א"כ לכאורה היכא דפתוחות להר הבית ג"כ יש להם קדושת הר הבית, וא"כ אמאי בע"ק מותר במחילות דהר הבית, והריהו אסור בהר הבית, ועי' בשעה"מ הל' ביהב"ח פ"ו.

ונראה דהא דטמאים אסורים בכניסה לעזרה היינו מפני קדושת עזרה, שהיא הקרויה בתורה בפירוש 'מקדש'. אבל בהר הבית אין הטעם מפני קדושה של מקדש, דאין שם קדושה של מקדש בהר הבית (וע' מאירי יבמות ו' ע"ב), אלא משום דיש להר הבית קדושת מחנה לוייה ובע"ק אסור במחנה לוייה.

ולכן נראה דס"ל לרש"י ותוס' הנ"ל דדין דמחילות שייך רק בקדושה של מקדש, כלומר אם פתוח למקום קדוש גם הוא מתקדש, אבל בדין ד'מחנה' לא שייך לומר דמתהווה עליו דין ד'מחנה', דהרי הוא אינו מקום מחנה. ולכן במחילות דהם עצמם אינם 'מחנה', אף שפתוחות להר הבית, אין להם דין ד'מחנה', ולכן מותר לבע"ק להכנס לשם. (ועי' בפירוש הראב"ד לתמיד² דכתב מפורש כן, דאין למחילות דין דהר הבית. ועי' בפירוש הגר"א לתמיד³ מה שהקשה על המפרש, וי"ל, ואכ"מ).

1. ע"א ד"ה מביתו. עי"ש.

2. כו. ד"ה "נרות".

3. חידושי הגר"א פ"א מ"א ד"ה "במסיבה".

ולפי חילוק זה נראה לבאר, דהא דאמרינן לרב דגגין ועליות והו"ה החלונות ועובי החומה, אם אינן שוות לקרקע עזרה שאינם כבפנים – זהו דווקא היכא דבעינן קדושת עזרה, אבל היכא דבעינן דין ד'מחנה' גם רב מודה דכיון שהם בתוך המחנה יש בהם דין ד'מחנה'. ולפי"ז במע"ש דבעינן רק מחנה ישראל דהוא מקום טהור, גם החומה והחלונות יש להם דין דמחנה.

וכ"נ ממה שהביא הר"מ דין גגות רק לגבי עזרה ולא לגבי ירושלים, וגם כאן לגבי 'החומה והחלונות כבפנים' הזכיר רק שאין אוכלין שם קד"ק, וגם הראב"ד הסכים עם הר"מ באופן שהחומה והחלונות שוים לקרקע. והטעם כנ"ל, דלדין 'מחנה' גם לגגות יש קדושת מחנה ורק בקדושת עזרה הגג מפסיק, ולא היו צריכים לגג שתהיה עזרה (ועיין בראב"ד לתמיד⁴), ובזה עוד גריעי גגות מחלונות כפי שנבאר. והא דמקשינן בפסחים לרב ממה שהיו אוכלין הפסח בגגות כבר ביאר באו"ש⁵ שהוא משום הדין ד'בית אחד'.

והנה בזבחים נו ע"א, אמרינן: "כל העזרה היתה קפ"ז על רוחב קל"ה וכגון זה כהנים נכנסין לתוכו ואוכלין ושוחטין וחיביבים משום טומאה. ומקשינן למעוטי מאי, אילימא למעוטי חלונות ודלתות (צ"ע מאי פירושא דדלתות. ועיין בפסחים פד ע"ב במשנה 'מן האגף ולפנים' ובר"מ שם) ועובי החומה, תנינא החלונות ועובי החומה כלפנים". ולא משני כמו בפסחים, דרק בדשוה לקרקע העזרה היא כעזרה וא"כ אתי למעוטי בדאינו שוה, (שו"ר שהקושיא מזבחים העיר על כך במנ"ח⁶ והאריך בעניינים אלו באריכות נפלאה). ולכאורה נראה מכאן, דבאמת כו"ע מודים דקרקע החומה היתה קודש אף שאינה שוה לקרקע, כי גם מקום החומה התקדש – עי' בתוס' שם⁷ – אלא דס"ל לגמ' בפסחים, דאליבא דרב, כשם שמחיצת התקרה מבטלת הקדושה מעל הגג, כן בנין החומה מבטל הקדושה, אבל דין ד'מחנה' לא בטל, והרי "מיד ד' עלי השכיל"⁸.

והנה הדבר פשוט דענין של איסור טומאה תלוי בדיני 'מחנה' (ובמק"א הארכתני בזה⁹) והרי קרא מפורש "ולא יטמאו את מחניהם". ולפי"ז נראה, דלענין טומאה גם רב סובר דיש לגגין קדושת מחנה שכינה, ולענין שחיטת קדק"ל – גם אליבא דידן דהחלונות ועובי החומה כלפנים – ג"כ אין שוחטין שם, וכמבואר בר"מ הנ"ל דכתב דהחלונות ועובי החומה הרי הם כלפנים לאכילה ולטומאה ולא הזכיר לגבי שחיטת קק"ל, והטעם פשוט משום דבעינן שחיטה כנגד הפתח וכמבואר בגמ' זבחים שם, וכל מה דפרכינן בפסחים אליבא דרב הוא רק מאכילה דקק"ל דבעינן 'עזרה' דהיא חצר אוהל מועד, ואינה תלויה בדיני 'מחנה' דוקא

4. כז. בתוך ד"ה "תלתא כהנים ועשרים וחד לויים". (נדפס על דף ל: "ובתו' צרפת").

5. הלכות בית הבחירה פ"ו ה"ז.

6. מצוה ששב (אות ד במהדורת מכון ירושלים).

7. פסחים שם ד"ה לא נצרכה.

8. דברי הימים א כח,יט.

9. עיין מנחת אברהם ח"א עמ' רלב-רלג.

ועי' בסוטה טז בתוס'¹⁰, ובמאירי שם, ובתוס' שבועות טז ע"ב ד"ה או, דס"ל דבנוב וגבעון לא היה שילוח מחנות ואפ"ה אכלו שם קדק"ל, וע"ז פרכינן, אמאי מותר לאכול בהם הא הקדושה נתבטלה, ואף דהוי 'מחנה' מ"מ עזרה לא הוי.

ולפי"ז נראה פשוט דכל הקושיא הוי רק להס"ד בגמ' בזבחים, דדין אכילה תלוי בעזרה, ולכן הביאו ראיה דבנויות בחול ופתוחות לקודש הויין קודש מה"ת לכל מילי, ומשום כך הוצרכו בפסחים לתרץ דמיירי בשוין. אבל למסקנא בזבחים – דאף דאינו קדוש לכל מילי, מ"מ מרבי הכתוב "בחצר אהל מועד יאכלוה" דיש הרבה חצרות לאכילה, ואעפ"י דאינה עזרה מ"מ מותר לאכול – א"כ כ"ש חלונות ועובי החומה דיש להם דין 'מחנה' שאין ללשכות הבנויות בחול, גם הם מתרבים מהקרא דחצירות הרבה, וז"פ, וא"כ אין מקום למעט חלונות ועובי החומה כשאינם שווים לקרקע. ולפי"ז הר"מ פסק כפי המסקנא דריבתה תורה חצירות הרבה לאכילה, דהחלונות ועובי החומה הם כלפנים בין לאכילת קד"ק ובין לטומאה, וכפשטות לשון הברייתא דהחלונות ועובי החומה כלפנים¹¹.

10. ד"ה ובית עולמים.

11. ההמשך חסר. לעיל כתב מרן רה"י זצ"ל, שלהלן יתבאר שגגות ועליות גריעי מעובי החומה וחלונות – והיינו דהר"מ דפוסק דגגות ועליות לא התקדשו לאכילת קד"ק כלשון הברייתא בפסחים, ואילו עובי החומה והחלונות התקדשו כפשטות הברייתא השניה שם, ס"ל דהגגות גריעי – וביאור החילוק ביניהם – לפי מה שהניח מרן, שלכו"ע גגין ועליות הם בכלל מחנה שכינה ומ"מ לדעת הר"מ אין הם בכלל חצרות דאוהל מועד לגבי אכילת קד"ק – ייתכן שהוא לפמש"כ באבן האזל שם, דלשכות הבנויות בקודש ופתוחות לחול, מאחר דתוכן חול נחשבות לרשות בפני עצמה אע"פ שהם באויר העזרה, עכ"ד. ולפי"ז י"ל שלגבי דין 'מחנה' אין נפק"מ במה שהגגין והעליות רשות בפני עצמה, מאחר שהן במחיצה שלפני אוה"מ הרי הן בתוך מחנה שכינה, והדבר תלוי במקום המחיצה שנקבעה לפני אוהל מועד. אבל לדין אכילת קד"ק, שנאמר בה "חצר אוה"מ" אלא שיש על כך ריבוי לכמה חצירות, הריבוי הוא רק כשכולן הן חלק מעיקר חצר אוה"מ שהיא מקום העבודה. וכל מה שמחובר אליו, כלשכות הפתוחות לשם, הוא ג"כ ראוי לאכילה. אבל גגין ועליות שהן נחשבות כרשות בפני עצמן, אינן נחשבות כמחוברות לחצר אוה"מ, אע"פ שהן באויר העזרה.